

SAVCILARIN HUKUK DAVALARINDAKİ GÖREVLERİ

M. A. Ejder YILMAZ
Medeni Usul ve İcra-İflâs
Hukuku Asistanı

P L A N

§. 1. Genel olarak. A — Hukukumuzda savcıların hukuk davalarındaki görevlerine ilişkin gelişim. B — Yabancı hukuklarda savcıların hukuk davalarındaki görevleri. I — Almanyada, II — Fransada, III — İsviçrede (özellikle Nöşatelde), §. 2. Savcıların hukuk davalarındaki görevleri. A — Dava açmak yetkisi. I — Medeni Kanunda belirtilen haller. 1. Derneğin feshi (MK m. 71). 2. Evlenmeye itiraz (MK m. 101) ve evlenmenin durdurulması (meni) davası (MK m. 103). 3. Evlenmenin butlanı davası (MK m. 113). 4. Nesebin reddi davası (MK m. 245). 5. Nesebin düzeltilmesine itiraz (MK m. 251). 6. Tanımaya itiraz (MK m. 294). 7. Vakfın gayesinin kanuna ve genel ahlaka aykırı hale gelmesi (MK m. 80)? II — Sicilli Nüfus Kanunu m. 11'de belirtilen isim, yaş ve kayıt düzeltme davaları. III — 274 sayılı Sendikalar Kanununca öngörülen hal (m. 30/5). IV — Türk Vatandaşlığı Kanunu m. 4'te belirtilen hal?. B — Savcıların hukuk davalarına katılması (HUMK m. 58). C — Başsavcının kanun yararına temyiz yetkisi (HUMK m. 427). §. 3. Savcıların hukuk davalarındaki genel durumu. Sonuç. Kısaltmalar cetveli. Bibliyografya.

§. 1. GENEL OLARAK

Asıl inceleme konumuz olan, «Savcıların hukuk davalarındaki görevleri»ne girmeden savcılık müessesesi ve görevlerinin ülkemizdeki gelişimine kısa olarak değinmeyi yararlı buluyoruz :

A. *Hukukumuzda Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevlerine ilişkin Gelişim :*

Savcılık müessesesinin kaynağı, bugün kesinlikle saptanamayan bir konudur¹. Bu konuda çeşitli görüşler vardır. Ancak, savcılığın vatanının Fransa olduğunu ileri sürenlerin delilleri daha kuvvetlidir². Biz konumuzun niteliği gereği, bu tartışmaya giremiyoruz.

Bizde savcılıkla ilgili ilk hüküm, 1864 tarihli «Vilayet Nizamnamesi» 19. maddededir³. «Müddeiumumi» (Savcı) kelimesi ise, aynı Nizamnamenin 71. maddesinde kullanılıyor. Ancak, savcıların görev ve yetkilerinin ne olacağı konusu bu Nizamnamede açıklanmamıştır. Yetkilerin ne olduğunun saptanması için, 1879 tarihli «Mehakimi Nizamnamenin Teşkilât Kanun-i Muvakkati»yi beklemek gerekmiştir. Savcıların yetkilerini gösteren bu kanunun 65. maddesi aynen şöyledir : «Evvela hukuku umumiyeye taallük eden ahvale ve emvali devlete ve bir mahal ahalisine ve umuma müteallik tesisata ve vücuh-i berre dair vasiyetnamelere, saniyen hükkâmın ahvaline ve reddi hakim ve iştika an il-hükkama, salisen vazife ve selahiyet maddelerine, rabian sübyan ve mahcur ve mecnun gibi taht-i vesayette bulunan eşhasa, hamisen gaip bulunanlara dair hukuk mahkemelerince rüyet olunacak kâffe-i deâviye müdde-i umumiler müdahale eder. Bu makule davaların istimaından evvel reis-i mahkeme tarafından behemahal o mahkemenin dairesinde bulunan müdde-i umumi veya muavinine evrakı tebliğ edilir»⁴. Hükümde görüldüğü gibi, savcı daha çok kamu düzenine ilişkin konularda (i-bazı önemli vasiyetnameler, ii-hakimlerin reddi ve hakimlerle ilgili konular, iii-görev ve yetki kurallarına ilişkin konular, iv-küçük, mahcur ve akıl hastası gibi vesayet altında bulunan kişilere ilişkin davalar, v-gaiplere ilişkin davalar) görevlendirilmişti. Daha sonra, adı geçen Kanunun savcılarının hukuk davalarındaki görevlerine ilişkin hükümlerinden umulan gayenin elde edilemediği, aksine savcılarının dosyayı incelemek için uzun zaman yanlarında alıkoyarak yargı iş-

¹ Arkan, Baha: Müddeiumumilik Müessesesi (ABD 1955 sa : 1) sh. 659.

² Geniş bilgi için bkz. : Üçok, Coşkun : Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiyede Kurulması (Ansay Armağanı, Ankara, 1964) sh. 35-48; Ansay, Sabri Şakir : Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara, 1957, sh. 62; Lütem, İlhan : Hususi Hukuk Sahasında Savcılık Müessesesi (Fransada ve bizde) (AD, yıl : 42, 1951), sh. 1224 vd.; Sonel : Türkiyede Savcılığın Kuruluşu (AD 1949, sa : 2, sh. 177-188); Bilge, Necip : Medeni Yargılama Usulü, 2. Bası, Ankara, 1967, sh. 109.

³ Düstur, I. tertip 1. C, sh. 627-698 (Üçok : Agm. sh. 46).

⁴ Üçok : Agm, sh. 47; Lütem : Agm. sh. 1241.

lerini uzattıkları gerekçeleri ile, savcılarının görevlerine ilişkin hükümler, 492 sayılı Kanunun 1. maddesi ile kaldırıldı⁵.

Bu değişiklikten sonra, hukukumuzda savcılarının hukuk davalarındaki görevleri ile ilgili olarak toplu bir hukuk metni kalmamıştır⁶. Bugün savcılarının hukuk davaları ile ilgileri hakkında, Medeni Kanunda, Nüfus Kanununda, Sendikalar Kanununda ve Hukuk Yargılama Usulü Kanununda münferit hükümler vardır. Bu hükümleri aşağıda inceleyeceğiz.

B. Yabancı Hukuklarda Savcılarının Hukuk Davalarındaki Görevleri :

I — Almanya'da

Bizde olduğu gibi, savcılarının asıl görev alanı, Almanya'da da ceza ve ceza usul hukuku alanıdır. Ancak savcılarının hukuk davalarında da kamu yararı gereği bazı görevleri vardır. 1941 tarihinde savcılarının hukuk davalarındaki görevlerini gösteren bir kanun çıkartılmıştı. Bu kanun savcılara bütün hukuk davalarında önemli görevler veriyordu. Hitler zamanında çıkartılan bu Kanun daha sonra (1950 yılında), yürürlükten kaldırılmıştır⁷. Bugün, savcılarının hukuk davalarındaki görevlerine ilişkin olarak Alman Medeni Usul Kanununda çeşitli hükümler bulunmaktadır⁸. Usul Kanunundaki bu hükümler, gaiplikle, evlenmenin butlanı ile ve hacir altına alma ile ilgili davalardır^{9,10}.

⁵ Lütem : Agm. sh. 1248; Ansay : Age. sh. 61 vd.

⁶ Buna karşılık, savcılarının ceza davalarındaki görevlerine ilişkin hükümler geniş olarak Ceza Yargılama Usulü Kanununda düzenlenmiştir. Ancak bu konu, incelememiz dışındadır. Savcılarının ceza davasındaki görevleri ile ilgili olarak bkz. Keyman, Selahattin : Ceza Muhakemesinde Savcılık, Ankara, 1970.

⁷ Lent - Jauernig : Zivilprozessrecht, 11. Auflage, München und Berlin 1963, sh. 36.

⁸ Bkz. ZPO §. 607, 619, 632, 634, 636, 636a, 646, 652, 656, 659, 663, 666, 673, 675, 678, 679, 680, 684.

⁹ Bu konuda bkz. şu kanunlara : Ehegesetz (vom 20. Februar 1946, §. 24); Verschollenheitsgesetz (vom 15. Januar 1951, §. 16); Das Gesetz über die Mitwirkung des Staatsanwaltes in Bürgerlichen Rechtssachen (vom 15.7.1941).

¹⁰ Bu konuda bkz. : Lent - Jauernig : Age. sh. 36, 253, 258; Burchardi - Klem-pahn : Der Staatsanwalt und sein Arbeitsgebiet, Münster, 1967, sh. 180 vd.; Schöнке - Kuchinke : Zivilprozessrecht, 9. Auflage, Karlsruhe, 1969, sh. 79 vd.; Gritschneder, Otto : Juristisches Lexikon, 2. Auflage, München, 1969 sh. 233; Reifferscheid-Böckel-Benseler : Lexikon des Rechts -3- VIII/314 (Staatsanwalt maddesi).

II — Fransa'da

Savcı, hukuk davasında kamu düzeninin, kamu yararının veya yoksul ya da himayesiz kişilerin koruyucu olarak bulunur. Görevlerini, bazen talep yoluyla, bazen dava yoluyla yapar. Dava yolunda savcı, mahkemenin verdiği bütün kararlar aleyhine kanun yollarına başvurabilir. Eğer, savcı talep yoluna gitmişse, kendi talebinin kabul edilmemesi üzerine kanun yollarına başvuramaz. Dava yolunda savcı, bir davacı olarak karşı tarafın hasımıdır. Talep yolunda ise, hasımlık niteliği yoktur :

i — Savcı **dava yolunda** şu olaylarda görevlidir : Miras işlerinde (terekenin mühür altına alınması veya mührün kaldırılması, te rekenin defterini tutma, kayyım tayini gibi.); gaipilerin menfaatini korumak üzere (gaip olduğu varsayılan bir kişinin menfaatının muhafaza altına alınması, gaibin vasiyetnamesinin açılması); akıl hastalığına uğramış olanların korunması için; kamu düzenini ve kamu emniyetini ilgilendiren konularda, mahkemeye müracaatla dava açar veya katılma (müdahale) talebinde bulunur. Savcı bazı hallerde resen hareket eder. Örneğin, evlenmenin butlanı, bir boşanma veya evlilik halinde çocukların üçüncü bir kişiye veya ayrılık kararı alan kocaya verilmesi, bazı kişilerin hacir altına alınması halinde mütalâa, bazı hallerde velayetin kaldırılması (nezi) gibi hallerde savcı resen (kendiliğinden) harekete geçer.

ii — **Talep yolunda** ise savcı, mahkemeler nezdinde özel hukuka ilişkin konularda kanunların iyi bir şekilde uygulanmasını denetlemeyi, aynı konularda kamu düzenini ve cemiyetin genel menfaatlerini temsil etmeyi ve hukuken korunması gereken bazı kişilerin korunmasını üzerine almıştır. Bu hallerde savcının görevi mahkeme üyelerinin kendi görüşüne uymalarını istemektir. Savcı ilk derece mahkemesine, istinaf ve temyiz mahkemelerine de başvurabilir¹¹. Savcılara tanınan bu geniş yetki eleştirilere sebep olmaktadır¹².

III — İsviçre'de (Özellikle Nöşatel'de)

İsviçre'de savcılığın görev alanı, Fransız Hukukuna oranla bir hayli dardır. Vaud, Fribourg, Bern ve Nöşatel'de «kamu düzeni» ile ilgili konularda savcının katılma (müdahale) hakkından söz edilir. İsviçre mahkemelerinin uygulamasında savcıların hukuk dava-

¹¹ Fransız Hukuk için bkz. : Lütem : Agm. sh. 1231 - 1239.

¹² Bu konuda bkz. : Ansay : Age. sh. 62.

larındaki rolleri azaltılmak istenilmektedir. Bu nedenle, İsviçre Medeni Kanununun Uygulanmasına İlişkin Kanunun 13. maddesindeki «savcının kamu düzenini ilgilendiren davalara katılma hakkı vardır» şeklindeki hüküm dar olarak yorumlanmaktadır¹³. Üç yıl içinde bu maddenin hukuk davalarında uygulanmasında sadece iki «iş» e rastlandığı ifade edilmektedir¹⁴. Savcı ayrıca, velayetin kaldırılması ve hacir işlerinde de görevlidir¹⁵.

Ş. 2. SAVCILARIN HUKUK DAVALARINDAKİ GÖREVLERİ

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Hukukumuzda savcılar, esas olarak ceza davalarında görevlidirler. Savcıların hukuk mahkemeleri ve hukuk davalarındaki görevleri ayrı (istisnai) niteliktedir¹⁶.

Mevzuatımızda belirtilen çeşitli hükümlere dikkat edilirse, bu hükümlerin daha çok kamu düzeni ile ilgili oldukları görülür. Ancak, bundan savcıların kamu yararının gerektirdiği her halde dava açmak yetkisine sahip olduğu sonucu çıkartılmamalıdır. Nitekim, daha önce konulan bu yoldaki hüküm kaldırılmıştır. Bu yüzden savcının açacağı hukuk davaları, kanunlarda belirtilen hallere özgüdür. Belgesay, konuyu daha geniş alarak, «kanunda her ilgiliye dava hakkı verilen hallerde de amme menfaatinin koruyucusu olarak savcı açabilir» demektedir¹⁷. Nitekim, savcıların hukuk davalarındaki görevlerinin saptanması konusunda da bu yolun izlendiği söylenebilir. Çünkü, bazı hükümlerde açıkça savcı kelimesi kullanılmadığı halde, madde geniş yorumlanarak savcının da dava açmak hakkı olduğu ileri sürülmektedir. Bunları biraz sonra inceleyeceğiz.

Savcıların açmış oldukları hukuk davaları ile kanuna riayet sağlanmaktadır¹⁸. Örneğin, kanuna aykırı hale gelen dernek, savcının talebi üzerine feshedilmekte ve kanuna aykırı durum böylece ortadan kaldırılmaktadır.

¹³ Lüttem : Age. sh. 1245

¹⁴ Lüttem : Agm. sh. 1247

¹⁵ Lüttem : Agm. sh. 1247

¹⁶ Bilge Age. sh. 108-109; Kuru, Baki : Hukuk Muhakemeleri Usulü. 2. Bası Ankara, 1968, sh. 205-206; Karafakih, İ. H. : Hukuk Yargılama Usulü, Ankara, 1952, sh. 37.

¹⁷ Belgesay, M.R. : HUMK Şerhi - I - Teoriler, Age. sh. 71.

¹⁸ Türk Hukuk Lügatı, Ankara, 1956, sh. 252;

Savcıların Medeni Usul Hukukundaki faaliyetleri, üç kısımda incelenir¹⁹: i-Savcı dava açabilir, ii -savcı bazı davalara müdahil olarak katılabilir, iii -HUMK m. 427'ye göre bazı hükümler Başsavcı tarafından kanun yararına temyiz edilir.

Biz, bu üç hali ayrı ayrı incelemenin ve bu şekilde yeri geldiği, savcının davanın çeşitli aşamalarındaki rolüne değinmenin uygun olacağı kanısındayız :

A. Dava Açmak Yetkisi :

Savcı kamu yararının gerektirdiği bazı hallerde dava açarak kanuna aykırı durumun ortadan kaldırılmasına çalışır. Savcının bu şekilde açacağı davada, özel hukuktaki davacıdan bir farkı yoktur²⁰. Davacıya tanınan bütün haklardan yararlanır. Örneğin, davasını ıslah edebilir, kanun yollarına başvurabilir vs.²¹ Ancak, savcının açtığı davaların özelliği, bu davaların kamu düzenine ilişkin olmasıdır. Bu yüzden savcı özel hukuk davacısından farksızdır derken, bu konuyu gözden uzak tutmamak gerekir. Bu nedenle örneğin, savcı açmış olduğu davadan feragat edemez. Çünkü davayı kamu yararına açmıştır. Keza, savcının açmış olduğu davada tahkim söz konusu olamaz. Çünkü, bu davada tarafların arzularına göre hareket etmeleri söz konusu değildir (HUMK m. 518). Kamu düzeni gereği bu örnekler çoğaltılabilir.

Savcılar aşağıda belirteceğimiz davaları bir dilekçe ile açarlar. Savcıların verdikleri bu dilekçenin bir «iddianame» olduğu ileri sürülmektedir²². Kanımızca, bu dilekçeye iddianame denemez. Çünkü, iddianame ceza yargılamasında kullanılan teknik bir deyimdir. Hukuk davalarında ise, savcının özel hukuk davacısından farkı yoktur. Nitekim, savcının dava dilekçesinin kapsamı hukuk davasındaki normal bir dava dilekçesinin aynısıdır²³. Bu nedenle, savcının dava dilekçesine, ceza yargılamasındaki gibi, iddianame demek kanımızca doğru olmaz. Dilekçede HUMK m. 179'un öngördüğü konular yer alır. Sadece, davacı kısmında, Kamu Hukuku (KH) yazılır²⁴.

¹⁹ Bilge : Age. sh. 110; Kuru : Age. sh. 207.

²⁰ Erkilet, R. - Coşarcan, S. : Tatbikatta İzahlı İnfaz Hukuku ve Cumhuriyet müddeiumumileri ile Münferit Sulh Hakimlerinin Vazifeleri, Ankara, 1955 sh. 341. Yazarlar, «Savcının durumu davacıdan farklıdır» demektedirler.

²¹ Bilge : Age. sh. 110.

²² Bkz. Önder; Mümtaz : Savcıların Teşkilat İçindeki Yerleri ve Görevleri, Ankara, 1967 - 1968, sh. 139.

²³ Bkz. örnekler için : Önder : Age. sh. 137, 139, 141.

²⁴ Karş. dipnot 23'de belirtilen örneklerle, Kuru : Age. sh. 768 Ek no : 1'i.

Savcıların açacakları davalarda, HUMK'da belirtilen kurallarla bağlı olacakları ileri sürülmektedir²⁵. Bunun tartışmasını aşağıda yapacağız. Savcılar, davayı kamu yararına açtıkları için, dava Harçlar Kanunu m. 13/i'ye göre, harçtan muaftır^{26,26a}. Keza, savcılar yargılama giderlerine mahkûm edilemezler. Yargıtayın bir kararının karşı oy yazısında (muhalafet şerhinde) savcılar tarafından açılacak davaların tam bir hukuk davası olduğu ve bu nedenle HUMK'a tâbi olması gerektiği yolundaki görüş, Harçlar Kanununun bu maddesinde benimsenmiştir. Aynı karara göre, «kanun koyucu kamu düzeni veya ahlâk ve adaba aykırılık söz konusu olduğu hallerde savcılar hiçbir zaman muhbir durumuna sokmak istememiş, bilakis davacı olarak davayı takip etmek, mahkemeye yardımcı olmak, gerçekten kamu düzeni ve yararını bozucu bir durum varsa, o yolda hüküm çıkartmasını sağlamak gibi bir amaçla hareket etmiştir. Bundan başka, savcı iptal ve fesih davalarında davacı sıfatını haiz bulunduğu ve kanunda da ayrı hükümler bulunmadığına göre, savcılar özel kişilerden farklı bir muameleye tabi tutmak anayasanın eşitlik ilkesi ile bağdaşamaz»²⁷. Kanımızca da savcının özel hukuk davacısından farkı yoktur. Onun tek özelliği, davayı kamu düzeni gereği açmakta olmasıdır. Savcılar ceza yargılamasındaki kişisel davacıya benzetmek de imkânsızdır. Çünkü, ceza davasında kişisel (şahsi) davacı, davayı kendi yararına açmaktadır. Kişisel davacı, davayı ister açar, isterse açmaz. Oysa savcı, suçu haber alınca davayı açmaya mecburdur²⁸.

Savcılarının hukuk davalarındaki genel durumuna ilişkin bazı konuları aşağıda (§. 3) inceleyeceğiz.

I — MEDENİ KANUNDA BELİRTİLEN HALLER

1. Derneğin Feshi (MK m. 71)

Medeni Kanununun 71. maddesi, bir derneğin gayesi kanuna yahut genel ahlâka aykırı olursa, savcılık makamının talebi üzerine

²⁵ Erkiilet - Coşarcan : Age. sh. 341;

2 HD 26/3/1971, E. 1807, K. 2019 (İBD, 1971, Mayıs - Haziran, sh. 522 - 524)

²⁶ Kuru : Age. sh. 208, dp. 7a; Önder : Age. sh. 14;

2 DH 26/3/1971, E. 1807, K. 2019 (İBD, 1971, sh. 522 - 524).

^{26a} Alman Hukukunda savcılıkça açılan hukuk davalarında (örneğin, hacir usulü ile ilgili davalar ve evlilik davalarında) masraflar hazinece karşılanmaktadır (ZPO §. 637, 673).

²⁷ Yuk. dp. 26 belirtilen Yargıtay Kararı.

²⁸ Önder : Age. sh. 13.

dernek fesholunur, demektedir²⁹. Maddede kullanılan «talep» kelimesi, İsviçre Medeni Kanunu dilimize çevrilirken yanlış çevrilmiştir. Doğru çevirisi, «talep»^{29a} değil, «dava» olmak gerekirdi³⁰. Nitekim, İsviçre Medeni Kanununun bizim 71. maddeyi karşılayan 78. maddesi «dava (Klage)» kelimesini kullanır. Ancak, Yargıtay son bir içtihadı birleştirme kararında³¹, MK. m. 71'de kullanılan «talep» kelimesinin çeviri yanlışlığından aleri gelmediği belirtilmiştir. 1926 yılında İsviçre Medeni Kanununun acele olarak dilimize çevirdiği ve üzerindeki pek düzeltme yapılmadığı hatırlanacak olursa, Yargıtayın bu fikrine (çeviri yanlışlığı olmadığı fikrine) katılmak kanımızca zordur. Kaldı ki, doktrin oy birliğiyle çeviri (tercüme) yanlışlığı yapıldığı fikrindedir³². Çünkü, yukarıda da belirtildiği gibi, mehaz «dava» kelimesini kullanır. Bu nedenle, MK m. 71'deki «talep» kelimesi İsviçre aslına uygun olarak, «dava» şeklinde değiştirilmelidir. Medeni Kanunun değiştirilmesi hakkındaki Tasarıda da bu nokta gözden uzak tutulmamalıdır. Yeni çıkan, 1630 sayılı Dernekler Kanununun m. 43/II hükmünde de «talep» kelimesi kullanılmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gerekçe ile, buradaki «talep» kelimesini de yerinde bulmuyoruz.

Savcının derneğin feshini dava edebilmesi için, o derneğin gayesinin kanuna ve genel ahlâka aykırı olması gerekir^{32a}. Eğer, bu aykırılık derneğin kurulduğu anda varsa, dernek tüzel kişilik kazanamayacağından (MK m. 54/II), sonradan savcının derneğin feshi için bir dava açmasına gerek yoktur. Ancak, ahlâka ve kanuna aykırı bir gaye ile kurulan dernek, bu gayesini kuruluş anında gizlemiş ise, dava açılması gereklidir³³.

²⁹ Bilge : Age. sh. 110; Kuru : Age. sh. 208; Akipek, Jale : Türk Medeni Hukuku, C. I, cüz. 2 —Şahsın Hukuku— Ankara, 1961, sh. 257, 260, 324; Belgesay : Teoriler, Age. sh. 71; Karafakih : Age. sh. 38; Lütem : Agm. sh. 1249; Velidedeoğlu, H. V. —Ataay, A. : Türk Cemiyetler Hukuku, Ankara 1956, sh. 106.

^{29a} Talep hakkı bir kişinin bir hakka dayanarak, diğer bir kişiye yönelttiği isteme hakkıdır. Dava hakkı ise, talep hakkının mahkeme önünde kullanılmasıdır.

³⁰ Velidedeoğlu - Ataay : Age. sh. 106, dp. 6; Velidedeoğlu, H. V. : Medeni Hukuk, 3. Bası, İstanbul, 1963, sh. 291; Egger : İsviçre Medeni Kanun Şerhi, m. 52 - 89 (Çev. Volf Çernis) Ankara, 1948, sh. 147; Köprülü; Bülent : Medeni Hukuk (1 - 3. Kitaplar), İstanbul, 1970 - 1971, sh. 381 dp. 6.

³¹ İçt. Bir. Kar. 17/1/1972 E. 1971/3, K. 1972/2 (RG, 16 Nisan 1972 sayı : 14161)

^{32a} 1630 sayılı Dernekler Kanunu, fesih sebeplerini, Anayasadaki değişikliklere paralel olarak genişletmiştir. Bkz. 1630 s. K. m. 4, 5, 6, 35 - 39.

³³ Velidedeoğlu - Ataay : Age. sh. 106.

Savcı bu davayı hangi mahkemede açacaktır? Diğer bir deyişle, görevli ve yetkili mahkeme neresidir? Yetkili mahkeme, derneğin ikametgahı mahkemesidir (HUMK m. 17). Derneğin ikametgahı ise, dernek tüzüğünde gösterilen yerdir (1630 sayılı Kanun m. 7). Bu da kural olarak derneğin yönetildiği (idare edildiği) yerdir³⁴.

Görevli mahkeme : 1630 sayılı Dernekler Kanunundan önce, görevli mahkemenin neresi olduğu hakkında bir açıklık (sarahat) yoktu. Ancak, genel prensiplerden hareket ederek, görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğu sonucuna varılıyordu. Nitekim, Yargıtay da bir kararında görevli mahkemenin asliye mahkemesi olduğu belirtmişti³⁵. 1630 sayılı Dernekler Kanununda görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğu açıkça belirtilmiştir (m. 43/II). Konuya açıklık getirdiği için, kanımızca Dernekler Kanunundaki bu değişiklik yerinde olmuştur.

2. Evlenmeye İtiraz (MK m. 100) ve Evlenmenin men'i Davası (MK m. 103)

Savcı evlenme akdinde mutlak butlan sebeplerinin var olduğunu herhangi bir yoldan (bizzat veya bir ihbar sonucunda) öğrenirse, MK m. 101'e göre, evlenme akdine resen itiraz ile yükümlüdür³⁶. Savcının itiraz hakkı, mutlak butlan sebepleriyle (i - var olan bir evlilik, ii - kanunen caiz olmayan derecede hısımlık, iii - devamlı akıl hastalığı) sınırlıdır. Mutlak butlan sebebi sayılmayan (MK m. 112 dışındaki) hallerde evlenme engellerinin bulunması halinde de savcı, MK m. 100'de belirtilen «alakadarlar»dan sayılarak, evlenmeye itiraz hakkına sahiptir. Medeni Kanunun 100. maddesinde, savcıya bir yükümlülük verilmemekte, sadece bir hak tanınmak-

³⁴ Bkz. Kuru : Age. sh. 145 vd.

³⁵ 2 HD 5/2/1970, E. 6943, K. 732 (Yazıcı - Atasoy : Şahıs, Aile Miras Hukuku ile ilgili Yargıtay Tatbikatı, 1952 - 1970, Ankara 1970 sh. 106, No : 158).

2 HD 5/2/1970, E. 6943, K. 732 (Yazıcı - Atasoy : Age. sh. 108 - 110).

2 HD 9/7/1969, E. 4260, K. 4128 (Yazıcı - Atasoy : Age. sh. 110).

2 HD 1/6/1967, E. 3262, K. 3063 (Yazıcı - Atasoy : Age. sh. 112).

2 HD 16/2/1970, E. 6842, K. 1030 (Yazıcı - Atasoy : Age. sh. 106 - 108).

2 HD 26/3/1971, E. 1807, K. 2019 (İBD, 1971, sh 522 - 524).

2 HD 29/11/1965, E. 6019, K. 5805 (Dalamanlı : Age. 1971, sh. 48).

2 HD 15/1/1968, E. 6826, K. 181 (Dalamanlı : Age. 1971, sh. 51).

4 HD 17/12/1958, E. 69, K. 59 (Dalamanlı : Age. 1971, sh. 55).

³⁶ Akıntürk, Turgut : Aile Hukuku Dersleri, Ankara, 1967, sh. 87 vd.; Saymen F.H. - Elbir, H.K. : Türk Medeni Hukuku, C. III, Aile Hukuku, İstanbul, 1957, sh. 108, 210; Velidedeoğlu : Aile Hukuku, 5. Bası, İstanbul, 1965, sh 85; Feyzioğlu, F.N. : Aile Hukuku Dersleri, İstanbul, 1971 sh. 145 vd.

tadır³⁷. İtiraz mercii, MK m. 100'e göre, belediye veya ihtiyar heyetidir. Süresi ise, ilan süresidir (MK m. 100), yani, on gündür (MK m. 104).

Bu durumda, savcı eğer mutlak butlan sebepleri varsa, bu evlilik akdine itiraz etmekle yükümlüdür. Eğer mutlak butlan sebebi dışındaki sebeplerden biri varsa, savcı bu evlilik akdine itiraz edip etmemekte serbest midir? Çünkü, Medeni Kanununun 100. maddesi, savcıya bir hak vermekte ve «...evlenmenin akdine itiraz **edebilir**» demektedir. Savcının ancak kamu yararı halinde özel hukuk davası açması kural olduğuna göre, savcı, 100. maddede belirtilen hakkını kamu yararı söz konusu olduğu zaman kullanacak demektir. Oysa, nisbî butlan sebebi hallerinde, esas olarak, kamu yararı değil, tarafların yararı söz konusudur³⁸. Bu yüzden savcının m. 100'e dayanarak itiraz etmesi halleri kanımızca bir hayli daralacaktır. Dolayısıyla m. 100'deki «alâkadarlar» deyiminin savcıları da içerdiği fikrinin pratik faydasının alanı oldukça daralacaktır. Ancak, bu ifadeden m. 100'deki ilgililer (alâkadarlar) deyiminin savcıyı kapsamadığı anlamı da çıkartılamaz. Mutlak butlan sebepleri dışındaki bazı hallerde de kamu yararı söz konusu olabilir. Eğer, kamu düzenine ilişkin bir durum ortaya çıkarsa, savcı m. 100'de belirtilen itirazını yapacaktır. Bizce, kamu yararı söz konusu olduğu için, savcı bu itirazı yapmakla yükümlü olmalıdır. Ancak, maddeden bu sonuca varabilmek zordur.

Savcının evlenme akdine itirazının nişanlılara bildirilmesi gerekir. Nişanlılar, savcının itiraz sebeplerini 10 gün içinde reddedebilirler. Eğer 10 gün içinde reddetmezlerse, itiraz varit görülmüş sayılır. Red halinde ise, itiraz sahibi savcı, hemen haberdar edilir. Eğer, savcı itirazında ısrar ederse, 10 gün içinde evlenmenin yapılmamasını (menini) dava etmelidir. Dava, evlenmesine itiraz olunan kişiler aleyhine, ilan talebinin (MK m. 98/3) yapıldığı yer asliye hukuk mahkemesinde açılır. Savcının evlenmenin yapılmaması (men'i) davasında, itiraz ettiği sebepten başka sebep ileri süremeyeceğini iddia eden yazarlar vardır³⁹. Ancak, bu fikre katılmak zordur. Örneğin, savcının taraflardan birinin akıl hastası olduğu gerekçesi ile evlenme akdine itiraz ettiğini varsayalım. Savcı, bu arada tarafların kanunen caiz olmayan şekilde hısımlar olduklarını öğrense, bunu mahkemede ileri süremeyecek midir? Kamu düzenini

³⁷ Akıntürk : Age. sh. 88.

³⁸ Akıntürk : Age. sh. 167.

³⁹ Saymen - Elbir : Age. sh. 110; Dalamanlı : Age. 1971, sh. 122 - 123.

yakından ilgilendiren böyle konuda savcının itiraz sebebini genişletmemesi veya değiştirememesi kanımızca hukuken uygun bir sonuç olmaz. Bu yüzden, kamu düzenini ilgilendirdiği için, savcı kanımızca itiraz sebebini genişletebilmeli veya değiştirebilmelidir.

Savcı itiraz sebepleri ile birlikte, iddiasını ispat için gerekli delilleri de mahkemeye ibraz etmelidir. Yoksa, sadece iddia etmekle yetinemez. Dalamanlı, itiraz sebebinin varit görülmemesi halinde, itiraz edenden tazminat talep edilebileceğini belirtmektedir⁴⁰. Ancak, savcı kamu adına dava açmakla yükümlü olduğu için, savcı aleyhine tazminata hükmedilmemesi gerektiği kanısındayız.

3. Evlenmenin Butlanı Davası (MK m. 113)

Mutlak butlan sebeplerinden birinin (veya birkaçının) varlığı halinde, bunu öğrenen savcı, evlenmenin butlanı için, dava açmaya mecburdur⁴¹. Zira, kamu düzeni söz konusudur.

Yetkili mahkeme, boşanma hakkındaki yetki kurallarına göre saptanır (MK m. 136'ya göre, davacının ikametgahı mahkemesi). Mutlak butlan davası süre aşımına tâbi değildir⁴².

Görevli mahkeme, asliye hukuk mahkemesidir. Acaba davanın tarafları kim olacaktır? Velidedeoğlu, savcı tarafından açılacak butlan davasında, davalıların karı - koca olacağını belirtir⁴³. Buna karşılık, Önder, evlilik nüfus kayıtlarına tescil edilmiş olduğundan davalılar kısmında nüfus memurluğunun da gösterilmesi gerektiği kanısındadır⁴⁴. Kanımızca, burada nüfus memurunun davalı olarak gösterilmesine gerek yoktur. Çünkü, nüfus memurunun yaptığı iş, evlendirme memurunun evlenme akdinin yapıldığına dair yazısı üzerine, durumu nüfus kütüğüne geçirmekten ibarettir. Nüfus memuru evlenmenin geçerli olup olmadığını bilmek olanağından yoksundur. Bu yüzden nüfus memurunu davalı olarak göstermek gereksizdir. Bizce, nüfus memurunun davalı olma sıfatı yoktur. Çünkü, davalı, davacının hakkına tecavüz ettiği iddia olunan kişidir⁴⁵. Nüfus memuru ise, burada kimsenin hakkına tecavüz etmemiştir.

⁴⁰ Dalamanlı : Age. 1971, sh. 123.

⁴¹ Berki, Şakir : Türk Medeni Kanununda Evlenmede Mutlak Butlan (AÜHFD, C. XIX, yıl : 1962, sa : 1-4 (Ayrı bası) sh. 214; Cantez : Age. sh. 311; Feyzioğlu : Age. sh. 99; Velidedeoğlu : Aile Hukuku, Age. sh. 300.

⁴² Dalamanlı : Age. 1971, sh. 126.

⁴³ Velidedeoğlu : Aile Hukuku, Age. sh. 300.

⁴⁴ Önder : Age. sh. 139.

⁴⁵ Kuru : Age. sh. 217.

Bu nedenle, savcının açtığı evlenmenin butlanı davasında eşlerin gösterilmesi yeterlidir. Alman Usul Kanunundaki hüküm de bu yoldadır (ZPO § 632).

Bazı hallerde savcının dava açmak yetkisi ortadan kalkar. Örneğin, batıl evlenme sonradan herhangi bir sebeple ortadan kalkmışsa, devamlı akıl hastalığına uğrayan kişinin bu durumu sonradan düzelirse, evli iken tekrar evlenen kişinin bu ikinci evliliği hakkında butlan kararı verilmeden önce, birinci evlenme ortadan kalkarsa ve ikinci eş iyiniyetli olursa, savcının butlan davası açmak yetkisi ortadan kalkar⁴⁶. Çünkü, dava konusu ortadan kalkmış olur.

4. Nesebin Reddi Davası (MK m. 245)

Medeni Kanununun 241. maddesine göre, evliliğin sona ermesinden itibaren üç yüz gün içinde doğan çocuğun babası, kocadır. Burada sahih nesep karinesi söz konusudur. Ancak bu karinenin aksi her zaman ispat edilebilir. Bu da nesebin reddi davası ile olacaktır. Bu davayı açmaya yetkili olanlardan bir tanesi de savcıdır. Nitekim, MK m. 245/II, savcı (müdeiumumi) deyimini açıkça kullanır. Savcıya böyle bir yetkinin verilmesinin sebebi, çeşitli nedenlerle tekrar ettiğimiz gibi, kamu düzeni düşüncesidir. Bunun yanında nesep üzerinde her türlü kötüye kullanma ve spekülasyon önlenmek istenilmiştir⁴⁷.

Nesebin reddi davası, çocuk ile ana ve ananın kocası aleyhine açılır. Görevli mahkeme, asliye hukuku mahkemesi; yetkili mahkeme ise, babanın ikametgahi mahkemesidir.

Kadın evlenmeden önce gebe kalmışsa, koca tanımış olsa bile, savcı, çocuğun babası olmadığını iddia ve isbat edebilir (MK. m. 245/II). Başka deyişle, savcının dava açabilmesi hali, sadece kadının evlenmeden önce gebe kalmasıdır⁴⁸. Maddedeki «tanınmış olsa» ibaresi İnan'a göre yanlış olup, «benimsenmiş olsa» şeklinde anlaşılmalıdır⁴⁹. Eğer, koca daha önce nesebin reddi davası açmışsa ve fakat bu dava kabul edilmemişse dahi savcının yine de dava hakkı vardır. Burada bazı yazarların⁴⁹, ileri sürdüğünün aksine, kesin hüküm söz konusu olamaz. Çünkü, kesin hükmün varlığı için

⁴⁶ Velidedeoğlu : Aile Hukuku, Age. sh. 287; Feyzioğlu : Age. sh. 100.

⁴⁷ Saymen - Elbir : Age. sh. 310.

⁴⁸ Feyzioğlu : Age. sh. 339, 345.

⁴⁹ İnan, Ali - Naim : Çocuk Hukuku, İstanbul, 1968, sh. 114 dip. 22.

⁵⁰ Aksi fikirde : Özenli, Sosyal : Medeni Yasa Gereğince Nesebin Reddi Davası (AD 1966), sh. 407; Dalamanlı : Age. 1971, sh. 258.

aranan şartlardan birisi de tarafların aynı olmasıdır⁵⁰. Oysa, burada ilk davayı baba açmıştır. Aynı dava daha sonra savcı tarafından (yani babadan başka bir kimse tarafından) açılmaktadır. Taraf değişmiş olduğu için, bu ikinci davada kesin hüküm itirazında bulunamaz. Bu yüzden, burada kesin hüküm vardır, diyen yazarların fikrine katılamıyoruz. Nitekim, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun başka konu ile ilgili bir kararında, savcılıkça açılan ve red ile sonuçlanan evlilik kaydının iptali davasında red hükmünün, iptal sebeplerinin doğru olup olmadığına ilişkin olduğu ve bu nedenle sadece, o davanın tarafları arasında maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği belirtilmiştir^{50a}.

Nesebin reddi davası bir aylık süreye tâbidir. Eğer, bu bir aylık dava açma süresi geçirilmişse, artık nesebin reddi davası açılmaz. İğfal ve muhik sebep istisnadır⁵¹. Sürenin başlangıcı, doğuma ittila tarihidir.

Dava açma süresi olarak öngörülen bir aylık süreye itirazlar yapılmaktadır : Saymen - Elbir, haklı olarak şöyle demektedir : «savcının açacağı davanın müddeti hususunda MK. m. 245/I'deki bir aylık süreyi uyguladığımız takdirde, savcılığın doğuma ittila tarihinden itibaren bir ay zarfında dava açması icap edecektir ki, aileden olmayan savcının tahkikat ve tetkikatı için, bu müddet pek azdır. Burada bir kanun boşluğu olduğundan söz edilebilir»⁵². Savcının nesebi red davasını kamu adına açmış olması da bu fikri destekler niteliktedir, kanısındayız. Süre açısından Feyzioğlu, bir adım daha öteye gitmekte ve savcıların açacakları nesebin reddi davasının bir süreye tabi olamayacağını ileri sürmektedir. Yazara göre, doğumun öğrenilmesinden bir ay içinde dava açılması gereğini ileri sürenlerin kanunî dayanağı yoktur. Feyzioğlu'na göre, süre bir ay olarak kabul edilse dahi, sürenin başlangıcı doğumun öğrenildiği tarih değil, red sebebinin öğrenildiği tarih olmalıdır^{52a}. Kanımızca da, savcı için dava açma süresi savcının red sebebinin öğrenildiği tarihten itibaren başlamalıdır. Çünkü, savcının, red sebeplerinin varlığını öğrenebilmesi için, doğuma ittiladan itibaren geçecek bir aylık süre çok kısadır.

⁵⁰ Bkz. Kuru : Age. 633 vd.

^{50a} HGK, 9/11/1966, E. 2/60, K. 283 (ABD 1967 sa : 1, sh. 91 - 92) Ayrıca bkz. Kuru : Age. sh. 283 dp. 39.

⁵¹ İnan : Age. sh. 115 - 116; Dalamanlı : Age. sh. 259 - 260; Saymen - Elbir : Age. sh. 310.

⁵² Saymen - Elbir : Age. sh. 310 ve dp. 53'te belirtilen yazar.

^{52a} Feyzioğlu : Age. sh. 345; Ayrıca bkz. Tekinay, Selahattin Sulhi : Türk Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul, 1971, sh. 341 - 342.

5. Nesebin Düzeltilmesine İtiraz (Butlan Davası) (MK m. 251)

Medeni Kanununun 247 ve devamı maddelerinde nesebin düzeltilmesi (tashihi) düzenlenmektedir. Neseb, ya evlenme ile (MK m. 247 - 248) veya hakim hükmü ile (MK m. 249 - 250) veyahut idarî yolla düzeltilir. Neseb düzeltmelerine karşı savcının dava hakkı vardır (MK m. 251). Savcının açacağı bu dava, MK m. 251'de kenar başlığında belirtildiği gibi, bir butlan davası olmayıp, iptal davasıdır⁵³. Davayı açma süresi üç aydır ve düzeltmeyi öğrenme anından başlar. Savcı, nesebin düzeltilmesinden ya bizzat haberdar olur veya nüfus idaresinin bildirmesi üzerine düzeltmeyi öğrenir⁵⁴.

Davanın açılacağı görevli mahkeme, asliye hukuk mahkemesidir⁵⁵. Yetkili mahkeme ise, i-nesebin düzeltilmesi ana-babanın evlenmesi ile olmuşsa, ana-babanın ikametgahı mahkemesi, ii-eğer düzeltme hakim hükmü ile olmuşsa, bu hükmü veren mahkemedir. Davalılar ise, ana-baba olarak kaydı yapılan kimseler (veya bunlardan biri) ile çocuktur.

Savcının buradaki görevi de kamu düzeni ile ilgilidir. Bu yüzden Saymen-Elbir, MK m. 250/II'deki ihbarın nüfus memuruna değil, savcıya yapılması gerektiği kanısındadırlar⁵⁶. Nesebin düzeltilmesine karşı iptal davasını savcı açacağına göre, bu kanaata biz de katılırız. Savcı bu davada nesebi düzeltilen çocuğun babasız olduğunu, ananın başka bir erkekle olan cinsel ilişkisinden çocuğun doğmuş bulunduğunu veya çocuğun zina ürünü olduğunu ispat edecektir. Kuru'ya göre, MK m. 251'de belirtilen hal, gerçek bir dava olmayıp, bir çekişmesiz yargı (nizasız kaza) işidir⁵⁷.

6. Tanımaya İtiraz ? (MK m. 294)

Medeni Kanununun 294'üncü maddesi, tanıma halinde üçüncü kişinin yapacağı itirazı düzenler. Madde, hazine ve diğer ilgililerin 3 ay içinde yetkili ahvali şahsiye memurunun bulunduğu yer mahkemesinde tanıma keyfiyetine itiraz edebileceklerini öngörür. Maddede açıkça savcı kelimesi kullanılmamıştır. Ancak, Kuru⁵⁸, savcıyı da maddeye dahil etmektedir. Ayrıca, Akıntürk ve Feyzioğlu, MK

⁵³ İnan : Age. sh. 162; Tandoğan, Haluk : Aile Hukuku (Teksir), Ankara, 1971, sh. 160; Feyzioğlu : Age. sh. 353 vd.; Tekinay : Age, sh. 353.

⁵⁴ Dalamanlı : Age. 1971 sh. 265.

⁵⁵ Saymen - Elbir : Age. sh. 163; Tekinay : Age. sh. 356.

⁵⁶ Saymen - Elbir : Age. sh. 324 ve dp. 117'deki eserler.

⁵⁷ Kuru, Baki : Nizasız Kaza, Ankara, 1961, sh. 74 - 75.

⁵⁸ Kuru : Age. sh. 208.

m. 294'deki «hazine» kelimesinin savcı olarak anlaşılması gerektiği kanısındadırlar⁵⁹. Saymen-Elbir ise, maddede ilgililer arasında «hazine»nin ön görülmesini yanlış ve anlayışsız bir tercüme olarak görür⁶⁰. Bilge, savcıların (hukuk davalarında) ilgili oldukları maddeler arasında MK m. 294'ü belirtmemiştir⁶¹. İnan da MK m. 294'ü incelerken savcıdan söz etmemiştir⁶². Dalamanlı, tanımaya itiraz edecekler arasında savcıyı da saymıştır⁶³. Biz de MK m. 294 de belirtilen «diğer alakadarlar» deyimini içine savcının da girdiği kanısındayız. Zira, tanıma da MK m. 251 gibi kamu düzenine ilişkindir. Nesebin düzeltilmesinin iptalini isteyebilen savcı, MK m. 294 gereğince tanımaya itiraz edebilmelidir.

Savcının itirazını yapacağı görevli mahkeme, asliye hukuk mahkemesidir. Yetkili mahkeme ise, MK m. 251'de düzenlenen nesebin düzeltilmesindeki kurala kıyaslanmalıdır. Davalı, tanıyan babadır. Savcı, tanıyan kimsenin çocuğun babası olmadığını veya tanımanın kanun tarafından yasaklandığını (çocuğun zina veya fücür ürünü olması dolayısıyla) ispat ile yükümlüdür⁶⁴.

7. Vakfın Gayesinin Kanuna, Genel Ahlaka Aykırı Hale Gelmesi (MK m. 74, 81/A)

Vakfın gayesi, kanuna ve genel ahlaka aykırı hale gelirse, savcı vakfın feshini dava edebilecek midir? Bilindiği gibi, Medeni Kanununun vakıflarla ilgili hükümleri 903 sayılı (ve 1967 tarihli) Kanunla değiştirilmiştir. Bu değişiklikten önce, 81. maddede «... tesisin feshini her alâkadar talep edebilir» deniliyordu. Ansay⁶⁵, Velidedeoğlu⁶⁶ haklı olarak maddedeki alâkadar deyimini içine savcının da girdiği kanısında idiler. 903 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten sonra, vakfın feshini dava edeceklerin çevresi daraltılmıştır. Eski maddeyi karşılayan yeni 81/A maddesine göre, «... vakıf yetkili asliye mahkemesi tarafından **teftiş makamının** müracaatı üzerine... dağıtılır». Bu durumda, Kanun vakfın feshini sadece denetim organının (teftiş makamının, yani, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün) isteyebileceğini hükme bağlamış bulunmaktadır. Bizce, bu değişiklik

⁵⁹ Akıntürk : Age. sh. 316 - 317; Feyzioğlu : Age. sh. 408.

⁶⁰ Saymen - Elbir : Age. sh. 422.

⁶¹ Bilge : Age. sh. 110.

⁶² İnan : Age. sh. 185 - 186.

⁶³ Dalamanlı : Age. 1971 sh. 299.

⁶⁴ Feyzioğlu : Age. sh. 408; Damanlı : Age. 1971, sh. 297.

⁶⁵ Ansay : Age. sh. 64.

⁶⁶ Velidedeoğlu : Medeni Hukuk, Age. sh. 306.

yerine olmamıştır. Kanun koyucunun derneğin feshi davasını açma yetkisini (MK m. 71 ile) açıkça savcıya verirken, vakıflar bakımından bu olanağı ortadan kaldırması bizce çelişik bir düşünce şeklindedir. Bu yüzden değişiklik yerinde değildir, diyoruz. Yürürlükte bulunan hükme göre, artık savcılarını, vakfın gayesinin kanuna ve genel ahlaka aykırı hale gelmesi halinde vakfın feshini dava etme yetkileri yoktur.

II — SİCİLLİ NÜFUS KANUNUNDA BELİRTİLEN «İSİM, YAŞ, KAYIT TASHİHİ DAVALARI» (m. 11)

Savcıların en çok uğraştıkları davaların «isim, yaş ve kayıt düzeltilmesi (tashihi) davaları» olduklarını söylersek, herhalde yanlış bir sonuca varmamış oluruz.

Sicilli Nüfus Kanunu⁶⁷ madde : 11'e göre, savcıların yaş, isim ve kayıt düzeltilmesi davalarında hazır bulunmaları gerekir⁶⁸. Bu madde aslında çekişmesiz yargı ile ilgilidir. Oysa, uygulamada kanunî hasım olarak nüfus idaresi gösterilmekte ve bu şekilde sun'î hasım yaratılarak maddi kapsama bakılmaksızın çekişmeli yargı haline getirilmektedir⁶⁹.

Maddedeki isim düzeltilmesi (tashihi) deyimini 2525 sayılı Soyadı Kanununa göre, yapılacak düzeltmeleri de kapsar⁷⁰. Savcı sadece dava açmakla yetinmez; bazı hallerde dava açmak zorundadır : «C. savcısı yapmakta olduğu hazırlık tahkikatı sırasında veya Nüfus, Maliye veya Askerlik Şubesinin vaki ihbarları üzerine tashihi gerektiren halden haberdar olduğu takdirde, nüfus kaydı, doktor raporu, doğum ilmuhaberini tanzim edenler veya sair şahitlerin şahadetleri gibi delilleri topladıktan sonra asliye hukuk mahkemesine veerçeği bir dilekçe ile dava açar, duruşmalarda bulunur ve hükmü temyiz eder. Vaki ihbar üzerine savcının dava açıp açmama hakkında takdir hakkı yoktur, davayı açmaya mecburdur»⁷¹. Bura-

⁶⁷ 14 Temmuz 1330 tarihli.

⁶⁸ Bu hususta bkz. : Bilge : Age. sh. 110; Kuru : Age. sh. 230; Cantez : Age. sh. 309; Önder : Age. sh. 136; Lütem : Agm. sh. 1250; Ansay : Age. sh. 64; Kayalı, Osman Fikret : Tatbiki ve İzahlı İsim, Yaş, Kayıt Tashihi Davaları ve C. savcılarının Hukuk Mahkemeleri ile İlişkileri, İstanbul, 1969, sh. 185 vd.; Berki, Ali Himmet : Tatbikat sahasında Nüfus K. 11. maddesi (AD 1938 sa : bazı meseleler (AD 1944, sa : 9, sh. 725 - 736).

⁶⁹ Kuru : Nizasız Kaza, Age. sh. 21.

⁷⁰ Tunca : Age. sh. 153; Cantez : Age. sh. 302.

⁷¹ Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü 23/9/1942 tarih ve 7988 sayılı Mütalaaası (Cantez : Age. 309 - 310; Önder : Age. sh. 154; Kayalı : Age. sh. 152).

da Cantez, savcının vereceği dilekçenin iddianame adını taşımadığını belirirken, Önder ve Tunca aksini ileri sürmektedirler⁷². Kayalı ise, bu dilekçeyi «talepname» olarak adlandırmaktadır⁷³. Kanımızca savcının açtığı dava, bir özel hukuk davası olduğu için, buradaki dava dilekçesine ceza yargılamasındaki gibi, iddianame veya talepname denilmesi yersizdir. Savcının açtığı özel hukuk davalarının, diğer özel hukuk davacılarının davalarından farklı olmaması bunu gerektirir.

Harçlar Kanunu m. 13/i hükmünde olduğu gibi, Adalet Bakanlığının bir genelgesine göre, «Nüfus Kanunu gereğince savcıların açacakları davaların giderleri -koğuşturma giderlerinden- ödenir»⁷⁴. Savcıların açacakları davaların giderleri, görüldüğü gibi, yukarıdaki açıklamalarımızca uygun olarak savcıdan alınmamaktadır.

Savcıların açacakları yaş düzeltilmesi davalarında savcı taraf olmayıp, mahkemenin esaslı unsuru niteliğindedir. Başka bir deyişle, asliye hukuk mahkemesi = asliye hukuk hakimi + savcıdır. Nüfus memurları da savcılarını yaş düzeltilmesi davalarını açmak için tahrik edebilirler⁷⁵. 1 Eylül 1974 tarihinde yürürlüğe girecek olan 1587 sayılı yeni Nüfus Kanunu m. 46/2 savcılarının doğrudan doğruya, isim, yaş ve kayıt düzeltilmesi davası açma hakkını ortadan kaldırmaktadır. Bu hükme göre, savcı ancak ilgili nüfus dairesinin gerek görmesi üzerine davayı açabilecektir. Kamu düzeninin gerektiği hallerde savcının re'sen (kendiliğinden) harekete geçmesi prensibini çiğneyen bu hüküm bizce yerinde değildir. İlgili nüfus dairesinin takdirine gerek kalmadan savcı dava açabilmelidir. Oysa yeni kanun, davanın açılıp açılmaması hakkındaki takdir yetkisini (savcıya değil) nüfus idaresine vermiş bulunmaktadır.

Savcılarının Sicilli Nüfus Kanunu m. 11'e göre açacakları davada görevli mahkeme, asliye hukuk mahkemesidir⁷⁶. 3768 sayılı Kanunun verdiği yetki gereğince, asliye mahkemeleri olmayan yerlerdeki sulh mahkemeleri de bu davalara bakmakla görevlidir⁷⁷. Yetki-

⁷² Cantez : Age. sh. 309; Önder : Age. sh. 138;

⁷³ Kayalı : Age. sh. 185.

⁷⁴ Adalet Bakanlığı Zat İşleri Genel Md. Harekat 7/17 sayılı ve 27/2/1967 günlü Tamimi, m. 1/6 (Kayalı : Age. sh. 152; Baykal : Agm. sh. 670).

⁷⁵ Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü 7/5/1958 gün ve 6738 sayılı Tamimi; HGK 10/12/1941 gün E. 2-39, K. 37; İçt. Bir. Kar. 8/1/1945 gün ve 3 sayılı.

⁷⁶ İstisnalar için bkz. Dalamanlı : Age. 1971, sh. 79.

⁷⁷ Baykal : Agm. sh. 664.

li mahkeme, davayı en çabuk ve en kolay şekilde çözümlenecek olan yer mahkemesidir⁷⁸.

Nüfus Kanunu m. 11, çekişmesiz yargı ile ilgili olmasına rağmen, savcı tarafından açılacak olan davada, nüfus memurluğu (veya müdürlüğü)⁷⁹ ve yaş, isim veya kaydının düzeltilmesi istenen kişi hasım olarak gösterilmektedir⁸⁰.

Savcıların Nüfus Kanunu m. 11'e göre, temyiz yetkileri de vardır.

Bu konuda son olarak bir ayırımı işaret etmek yerinde olacaktır : Eğer, isim (veya soyadı) değiştirilmesi (düzeltme değil) isteniyorsa, bu, Medeni Kanun m. 26'yı ilgilendirdiği için, savcı, Nüfus Kanunu madde 11'in kendisine tanıdığı hakkı kullanamaz ve yükümlülükleri yerine getiremez⁸¹.

III — 274 SAYILI SENDİKALAR KANUNUNCA ÖNGÖRÜLEN HAL (m. 30/5)⁸²

Sendikalar Kanununda belirtilen bu hükme göre, «274 sayılı Kanuna uygun olarak kurulan bir teşekkülün tüzüğü kanuna aykırı olur ise, yargılamanın her safhasında hükmünden önce dahi 274 s. K.'na göre kapatmayı veya faaliyetten men'i gerektiren fiilin işlendiğine dair kuvvetli emareler bulunmak şartıyla, bu gibi teşekküller, **savcının talebi** üzerine mahkeme kararı ile faaliyetten men edilir». Bu hükmü Medeni Kanunun derneklerle ilgili m. 71 hükmüne benzetmek mümkündür. Savcı burada da bir dilekçe ile sendikanın faaliyetine son verilmesini isteyecektir. Davaya bakmakla yetkili mahkeme, sendikanın merkezinin bulunduğu (HUMK m. 9) yer mahkemesidir (eğer çekişme, şubenin bir işleminden ileri gelmişse, o yer mahkemesi de yetkilidir)⁸³.

⁷⁸ Ülgenalp : Agm. sh. 728; 1 Eylül 1974 tarihinde yürürlüğe girecek olan 1587 sayılı Nüfus Kanunu m. 46/1'e göre, yetkili mahkeme, ilgilinin oturduğu yer mahkemesidir.

⁷⁹ Dalamanlı : Age. 1971, sh. 75.

⁸⁰ Dalamanlı : Age. 1971 sh. 80.

⁸¹ Bkz. Örnek olarak :

6 HD 8/11/1963, E. 3650, K. 4115 (Gürsel - Ertuş - Malatyahoğlu : Yargıtay 6. HD Kararları, Ankara, 1969, sh. 485); 6 HD 9/9/1968 E. 2367, K. 3654 (Gürsel - Ertuş - Malatyahoğlu : Age. sh. 482) 6 HD 26/9/1966 E. 312, K. 3235 (Gürsel - Ertuş - Malatyahoğlu : Age. sh. 486).

⁸² Kuru : Age. sh. 208.

⁸³ Kuru : Age. sh. 208.

Savcının açacağı davada görevli mahkeme : Kanun tasarısında bu mahkeme, asliye ceza mahkemesi olarak gösterilmişti. Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyonu bunu, bazı önermeleri de dikkate alarak, «hukuk düzeninin genel esaslarına uygun olarak iş davalarına bakmakla görevli mahkeme» olarak değiştirdi⁵⁴. Halen, savcılarının 274 s. K. m. 30/5'e göre açacağı davalarda görevli mahkeme, iş davalarına bakmakla görevli olan mahkemedir. Ancak bizde bağımsız iş mahkemeleri sadece belli yerlerde (15 yerde) kurulmuş olduğundan, bu yerler dışındaki görevli mahkeme, Yüksek Hakimler Kurulunun tayin ettiği mahkemelerdir⁵⁵.

IV — TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNUNCA ÖNGÖRÜLEN HAL? (m. 4)

Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) m. 4, asli tâbiyetin kazanılmasında toprak esasına yer vermektedir. Maddeye göre, Türkiyede doğan ve vatandaşlığını ana ve babasından alamayan çocuklar, doğumlarından itibaren Türk vatandaşlarıdır. Aynı maddenin 2. fıkrasında «Bulunmuş çocuklar aksi sabit olmadıkça Türkiye'de doğmuş sayılırlar». Bu durumda, ana ve babanın kim olduğu saptanamayacak şekilde terk olunmuş çocuklar, Türk ülkesinde bulunurlarsa, bu maddeye göre, Türk vatandaşlığını alacaklardır⁵⁶.

Türk ülkesinde bulunan çocuklar, ülke dışında doğmuş olmalarına rağmen, bile bile Türk ülkesine bırakılmış olabilir. Örneğin, komşu ülkede doğan bir çocuk, bazı düşüncelerle (miras gibi) Türk ülkesine bırakılmış olabilir. Bunu gözönüne alan kanun koyucu, ülkede bulunan çocuğun Türkiyede doğmamış olduğunun isbatına cevaz vermiştir. Bu şekilde, m. 4'teki karinenin aksini çürütmek mümkün olabilecektir. Kanunun bu hükmü Yönetmelikte de tekrarlanmıştır (m. 7)⁵⁷. Kanundaki bu karinenin aksini herkes, bu arada konu kamu düzenini ilgilendirdiği için savcı, ispat edebilmelidir⁵⁸.

⁵⁴ Bkz. bu konudaki tartışmalar için : Sendikalar Grev ve Lokavt Hakları (Türk İş Yayımları No : 35), Ankara, 1964 sh. 821 vd.

⁵⁵ Kuru : Age. sh. 38; Ayrıca bkz. : Kuru, Baki : İş Mahkemeleri (İş Uyuşmazlıklarının Çözülmesi), I. Türk Hukuk Kongresine Sunulan Tebliğ Ankara, 1972, sh. 5 - 13.

⁵⁶ Bkz. Göger, Erdoğan : Türk Tâbiyet Hukuku, Ankara, 1972, sh. 45.

⁵⁷ 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun uygulanmasına ilişkin Yönetmelik.

⁵⁸ Göger : Age. sh. 45, 117.

Savcı bu davayı hangi mahkemede açacaktır? Genel mahkemelerde mi, yoksa Danıştayda mı? Bu bir Devletler Özel Hukuku meselesi olmaktadır. Tâbiyet çekişmelerinin (ihtilaflarının) çözümü için yetkili mahkemenin neresi olduğu hakkındaki düzenlemeler çeşitli hukuk sistemlerinde farklıdır. Örneğin, Fransız Hukukunda tâbiyet çekişmelerinin çözüm yeri genel mahkemelerdir^{88a}. Hukukumuzda ise, bir ayırım yapılmaktadır : Tâbiyetle ilgili çekişme, ya idari makamlar, ya Danıştay, ya da Danıştay dışı yargı organları önünde çıkar^{88b}.

Göğër, bulunmuş çocukların Türkiye'de doğmadığının isbatının genel mahkemelerde ileri sürülmesi gerektiği kanısındadır. Yazar, buna gerekçe olarak, bulunmuş çocuklar alanında idari bir işlemin değil, bir adi karinenin var olduğunu ileri sürmektedir⁸⁹.

Kanımızca, ülkede bulunan çocuğun Türkiyede doğmamış olduğu hakkındaki dava, genel mahkemelerde açılmamalıdır. Çünkü, bu davayı genel mahkemelerde açsak bile, sonradan yine Danıştaya gidilmesi gibi, bir problemle karşılaşılacaktır. Şöyleki, TVK m. 41, Danıştay dışı yargı organlarında (genel mahkemelerde) dava açılması halini düzenlemektedir. Maddeye göre, **Danıştay dışı yargı organları önünde bir kimsenin Türk vatandaşı olup olmadığı iddia edilirse, bu konu İçişleri Bakanlığından sorulur; İçişleri Bakanlığının verdiği kararın davaya bakmakta olan mahkemece taraflara tebliğinden başlayarak bir ay içinde ilgililerce Danıştay'a başvurulmadığı takdirde Bakanlık kararı kesinleşir.** O halde, İçişleri Bakanlığının (Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü, Vatandaşlık Şubesi Tetkik Bürosunun incelemesi üzerine) verdiği, Türkiyede bulunan çocuğun Türk ülkesinde doğduğu yolundaki kararın iptali için, mutlaka Danıştayda iptal davası açmak gerekecektir (TVK m. 41, Yönetmelik m. 54).

Bu durumda, önce genel mahkemelerde dava açsak bile, daha sonra Danıştaya gidilecek demektir. Bu ise, ancak bir ön mesele halinde söz konusu olabilir. Yani, genel mahkemelerde bir kimsenin Türk vatandaşı olup olmadığı, ancak bir ön mesele olarak ortaya çıkabilecektir. Bu ise, genel mahkemelerde bir kimsenin sırf Türk vatandaşı olmadığı hakkında bir dava açılmaması demektir. Nitekim, Yönetmeliğin 54. maddesinde, Danıştay dışı yargı organları önünde bir kimsenin Türk vatandaşı olup olmadığının herhan-

^{88a} Uluocak, Nihal Erdener : Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul, 1968, sh 111.

^{88b} Göğër : Age. sh. 175 - 176.

⁸⁹ Göğër : Age. sh. 178.

gi bir dava münasebeti ile ortaya çıkacağı belirtilmiştir. Örneğin, genel mahkemelerde açılmış bir miras davasında bu konu (yani, TVK m. 4'deki karinenin aksi) ileri sürülebilecektir. Bunun üzerine de TVK m. 41'deki yol izlenecektir. O halde, TVK m. 4'ten yararlanarak Türk vatandaşı olan kimsenin Türkiyede doğmamış olduğunun isbatı için açılacak davanın, genel mahkemelerde değil, Danıştay'da açılması gerekir kanısındayız. Bu konu ise medenî yargılama hukukunu ilgilendirmemektedir.

B. Savcıların Hukuk Davalarına Katılması (Müdahalesi)
(HUMK m. 58)

Savcıların hukuk davası açmaya yetkili olduğu hallerde savcı, görülmekte olan bir davaya (müdahale yoluyla) katılabilir⁹⁰. Savcının katılmasını gerektiren en önemli dava da, Nüfus Kanunu m. 11'de belirtilen davalardır⁹¹.

Üçüncü kişinin bir davaya katılması, HUMK m. 53 - 58'de düzenlenmiştir⁹². Biz burada savcının davaya katılması ile ilgili HUMK m. 58'in ışığı altında bazı konulara değinmekle yetineceğiz. HUMK m. 58'e göre, «İş bu fasıl ahkâmı kanunen müddeiumumunun müdahalesi lâzım gelen hukuk davalarına da uygulanır». Bu hüküm dilimize yanlış çevrilmiştir. HUMK m. 58'i karşılayan Nöşatel Medeni Usul Kanunu m. 52 «yukarıdaki hükümler» demektedir. Nöşatel'deki bu deyim, Türkçeye yanlış olarak, «İşbu fasıl ahkâmı...» olarak çevrilmiştir. Eğer, konuyu 58. maddedeki gibi, 3. fasıl hükümlerinin savcılara uygulanacağı şeklinde anlarsak, bu bazı anlamsız tartışmalara yol açacaktır. Çünkü, 3. fasıl hükümleri şu konuları içermektedir: 1. Kısım: Tarafların ehliyeti (m. 38-52); 2. Kısım: Dava arkadaşlığı (davaların ayrılması, birleştirilmesi (m. 43 - 49); 3. Kısım: Davanın ihbarı (m. 49 - 52); 4. Kısım: Üçüncü şahsın müdahalesi (m. 53 - 58). Bu konulardan, davaya katılma ile ilgili olan sadece, 4. kısım (yani, 53 - 58 hükümleridir). Nöşateldeki 52. maddenin kapsadığı da 4. kısım hükümleridir, yani bizdeki m. 53 - 57 hükümleridir.

Bu durumda, bizim 58. maddeyi de Nöşateldeki düzenlemeye uygun anlamak gerekir. Yani, HUMK m. 58'in kastettiği, sadece m. 53 - 57'nin savcılar hakkında uygulanmasıdır. Bir başka deyişle, m.

⁹⁰ Bilge : Age. sh. 110; Kuru : Age. sh. 208; Lütem : Agm. sh. 1248.

⁹¹ Bilge : Age. sh. 156 vd.

⁹² Bibliyografya için bkz. : Kuru : Age. sh. 506; Bilge, Necip : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat, Ankara, 1969, sh. 33.

38 - 52 hükümleri, m. 58'in kapsamı dışındadır. Aksinin anlaşılması halinde, m. 38 - 52 hükümlerinin düzenlediği konuların savcı hakkında uygulanıp uygulanmayacağı yolunda gereksiz tartışmalara sebebiyet verilmiş olacaktır⁹³.

Nöşatel Kantonunda, savcılarının hukuk davalarına katılması hakkında, Medeni Kanununun Uygulanmasına dair Kanununun 13. maddesinde de hüküm vardır. Buna göre, «Savcının kamu düzeninin gerektirdiği her halde davaya katılma yetkisi vardır». Ayrıca, HUMK'muzun 53, 54, 55, 56, 57 ve 58. maddeleri de aşağı yukarı aynen Nöşatel Medeni Usul Kanununda vardır.

Nöşatel'de savcılarının davaya katılmaları zorunlu değildir. Bizim HUMK m. 58 için aynı kanıya varmak zordur. Zira, yukarıda (§. 2, A, I) belirtilen hallerde savcılarının dava açmaları (veya itirazda bulunmaları) onlara bir yükümlülük olarak verilmiştir. Bu yüzden, bu hallerde savcının davaya katılmasının da zorunlu olduğunu kabul etmenin daha doğru olacağı kanısındayız.

Savcının davaya katılma istemi, bir dilekçe ile olur. (HUMK m. 54/I). Bu dilekçede katılma istemini haklı gösterecek menfaat (ki bu kamu yararı olacaktır) yazılır. Yargıç, istem hakkında olumlu veya olumsuz bir karar verir.

Savcı, kamu adına davaya katıldığı için, sadece davaya katıldığı tarafın değil, aynı zamanda kamu yararının koruyucusu ve yardımcısı durumundadır. Temyiz ve karar düzeltilmesi yollarına başvurmak alelade müdahil bakımından var olmayıp, bu hak asıl tarafa aittir⁹⁴. Oysa, savcının davaya katılmasında ise, müdahil olan savcının kanun yollarına başvurmak hakkı kabul edilmektedir. Nitekim, Nüfus Kanunu m. 11'de bu konu açıkça öngörülmüştür⁹⁵. Bu amaçla, savcının müdahil olarak katıldığı davalarda hüküm, asıl davacıdan başka, savcıya da tebliğ edilir⁹⁶. Kanımızca, savcıya (müdahil olduğu halde) temyiz etme yetkisinin verilmesi, savcının kamu yararına davaya katılmakta olmasıdır. Sicilli Nüfus Kanunu m. 11'ile tanınan kanun yollarına başvurmak hakkı, 1974 yılında yürürlüğe girecek olan 1587 sayılı yeni Nüfus Kanunu ile de korunmuştur (bkz. m. 46).

⁹³ Bkz. Lütem : Age. sh. 1246 vd.

⁹⁴ Lütem : Agm. sh. 1246.

⁹⁵ Kuru : Age. sh. 509; Bilge : Age. 237 - 238; Biraz değişik fikir : Postacıoğlu : Age. sh. 279 - 280.

⁹⁶ Bilge : Age. sh. 238; 111 ve dp. 12.

⁹⁷ Bilge : Age. sh. 110.

C. *Yargıtay Başsavcısının Kanun Yararına Temyiz Yetkisi*
(HUMK m. 427)⁹⁸

Savcılara katıldıkları davalarla ilgili hükümleri temyiz etme yetkisinden başka, bir de Başsavcının HUMK m. 427'ye göre, bazı kararları kanun yararına temyiz etmek hakkı vardır. 1949 tarihindeki değişiklikten önce, Başsavcının kanun yararına temyiz etme hakkı, sadece tarafların temyiz hakkı bulunmayan kararlara özgü idi. Değişiklikten sonra, bu yetkinin alanı genişletildi⁹⁹. Bugünkü duruma göre, hem kesin olarak verilen son (nihai) kararlar, hem de aslında temyizi mümkün olduğu halde Yargıtay'dan geçmeden kesinleşen kararlar kanun yararına temyiz edilebilirler. Bilge, HUMK m. 427'nin iltibasa yol açacak nitelikte olduğunu ve bu sebeple değiştirilmesi, düzeltilmesi kanısındadır¹⁰⁰.

HUMK m. 427 verildikleri anda kesin olan kararlardan söz eder. Aynı maddenin ikinci cümlesi «değeri elli lirayı geçmeyen alacak davaları» demektedir. Bu «alacak» deyimini, bazı yazarlar tarafından sadece, «para alacağı» olarak anlaşılmaktadır¹⁰¹. Bazı yazarlar ise, «alacak» deyimini geniş anlamakta ve mal davalarının da buraya gireceğini ileri sürmektedirler¹⁰². Biz de, HUMK m. 427/cümle 2'de, «miktar» değil, «değer» deyimini kullanıldığı için ikinci fikre katılıyoruz. Şu halde, Başsavcı, sulh mahkemelerinden verilen ve değeri elli lirayı geçmeyen her türlü alacak davasını (aslında temyizi kabil olmadığı), kanun yararına temyiz edebilir. Ayrıca, temyizi kabil olduğu halde, herhangi bir nedenle Yargıtay incelemesinden geçmemiş olan kararları da Başsavcı, kanun yararına temyiz edebilir. Bundaki gaye, her iki halde de verilen hükmün yürürlükteki (mer'i) hukuka (geniş anlamda mer'i hukuka, yani, kanun, içtihadı birleştirme kararı, tüzük ve hukukun diğer kaynaklarını içine alacak şekilde)¹⁰³, aykırı olabileceği düşüncesidir. Bu yanlışlığı, mahkemelerin bundan sonraki olaylarda hataya düşmelerini önle-

⁹⁸ Kuru : Age. sh. 208; Bilge : Age. sh. 111, 569 - 570; Ansay : Age. sh. 337 vd.; Gürdoğan, Burhan : Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı, Ankara, 1960, sh. 19, 20, 23; Üstündağ, Saim : Medeni Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Tahkim, 2. Bası, İstanbul, 1971, sh. 30; Berki, Şakir : Hukuk Usulü Muhakemeleri, Ankara, 1959, sh. 82 - 83; Lütem : Agm. sh. 1248 - 1249, Karafakih : Age. sh. 255.

⁹⁹ Belgesay : Teori, Age. sh. 210; Bilge : Age. sh. 569.

¹⁰⁰ Bilge : Age. sh. 569.

¹⁰¹ Bilge : Age. sh. 568 dipnot : 5a'da sözü edilen yazarlar; Keza, Üstündağ : Age. sh. 30; Berki : Hukuk Usulü Muhakemeleri, Age. sh. 83.

¹⁰² Bilge : Age. sh. 568; Kuru : Age. sh. 613; Gürdoğan : Age. sh. 19.

¹⁰³ Bilge : Age. sh. 570.

mek için kaldırmak gerekir. İşte bunu sağlayan yol, kanun yararına temyiz yoludur.

Eğer, kanun yararına temyiz istemi yerinde görülürse, karar bozulur. Ancak, bu bozma, hükmün hukuki sonuçlarını ortadan kaldırmaz (HUMK m. 427/II). Başka bir deyişle, bu bozma taraflara etki etmez. Örneğin para ödemeye mahkûm olan kişi, kanun yararına temyiz sonucu hüküm bozulmuş ise, ilâm gereğince verdiği sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre, geri alamaz¹⁰⁴. Bozma sonucunda tarafların etkilenmemeleri eleştirilere neden olmaktadır¹⁰⁵. Bu sakıncanın ortadan kaldırılması için, bu yazarlar kanun yararına temyiz müessesesinde değişiklik yapılması gerektiğine işaret etmektedirler¹⁰⁶. Gerçekten bu yazarların işaret ettikleri gibi, kanun yararına temyiz müessesesi Fransa'da sadece tarafların sahip oldukları, fakat kullanmadıkları temyiz hakkı içindir. Kanun yararına temyizi sadece bu hale inhisar ettirmek bireylerin (fertlerin) adalet duygularını bizdeki kadar incitmez. Zira, son halde birey, hakkı olduğu halde hükmü temyiz etmemiş ve hüküm kesinleşmiştir. Onun kullanmadığı hakkı, savcı kullanır ve hüküm bozulursa, bireylerin adalet duygusu ağır derecede incimez. Bizde ise, bireye bazı hallerde (verildiği anda kesin olan kararlar) temyiz hakkı vermiyoruz, buna karşılık, savcıya bu hakkı tanıyor, fakat temyiz sonucundan kişiyi yararlandırmıyoruz¹⁰⁷.

Kanun yararına temyiz konusunda, değineceğimiz son nokta, bozma halinde kararın yayınlanmasıdır. HUMK m. 427/IV'e göre, bozma ile ilgili Yargıtay kararının sureti, Adalet Bakanlığınca yayınlanır ve mahkemelere genelge ile bildirilir. Kararın genelge ile bildirilmesi, Anayasa m. 132/II karşısında uygulanmamaktadır¹⁰⁸. 1971 tarihli HUMK'nun değiştirilmesi hakkındaki Tasarıda 427. madde ile ilgili değişiklikte, bozmanın Adalet Bakanlığınca Resmî Gazetede ilân edileceği açıkça belirtilmiştir (Tasarı madde : 442)¹⁰⁹.

¹⁰⁴ Berki : Usul, Age. sh. 83.

¹⁰⁵ Bölge : Age. sh. 570; Lütem : Agm. sh. 1249; Ansay : Age. sh. 341 - 342.

¹⁰⁶ Ansay : Age. sh. 342; Bilge : Age. sh. 670; Lütem : Agm. sh. 1249.

¹⁰⁷ Lütem : Age. sh. 1249.

¹⁰⁸ Kuru : Age. sh. 614 dipnot : 109.

¹⁰⁹ Kanun yararına temyiz için aşağıdaki örneklere bakılabilir :

6 HD, 5/5/1965, E. 6234, K. 1767 (RKD 1966, sa : 5 - 6. sh. 84 - 85).

6 HD, 8/12/1967, E. 3572, K. 5299 (RKD 1968, sa : 5 - 6. sh. 41)..

2 HD, 20/1/1967, E. 142, K. 304 (RKD 1967, sa : 3. sh. 69).

6 HD, 3/12/1965, E. 3046, K. 5325 (RKD 1966, sa : 2, sh. 9).

2 HD, 19/11/1965, E. 5597, K. 5599 (RKD 1966, sa : 3, sh. 33).

2 HD, 6/12/1965, E. 6325, K. 5997 (RKD 1966, sa : 3, sh. 34).

2 HD, 3/12/1965, E. 4297, K. 5333 (RKD 1966, sa : 3, sh. 41).

Ş. 3. SAVCILARIN HUKUK DAVALARINDAKİ GENEL DURUMU

Yukarıda savcılarının hukuk davalarındaki çeşitli görevlerine değindik. Bu açıklamalarımız sırasında yeri geldikçe, savcılarının davalardaki genel durumundan da söz ettik. Bu paragrafta ise, yukarıda değinmediğimiz bazı usul meseleleri karşısında savcılık müessesesinin durumunu inceleyeceğiz.

Çeşitli nedenlerle değindiğimiz gibi, savcılarının hukuk davalarındaki görevleri hep, kamu düzenine ilişkindir. Savcılarının hukuk davalarındaki genel durumu değerlendirirken bu noktayı daima gözönüne tutmak gerekir.

Şimdi bazı usul meselelerini, savcılarının hukuk davalarındaki görevleri açısından inceleyelim :

1. İddianın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı ve savcılık:

Adı geçen kural, Medeni Usul Hukukunun en önemli kurallarından birisidir. Acaba savcı bu yasağa tâbi midir? Bu, karşımıza savcının HUMK'taki kurallarla bağlı olup olmadığı meselesini çıkarır. Yargıtayın bir kararında savcılarının takip etmekle yükümlü oldukları davaların kamu düzeninden olduğu belirtilmiş ve hatta savcı davaya gelmediği takdirde, hakimnin meselenin kamu düzenine ilişkin olması nedeniyle davaya re'sen el koyarak delilleri toplayıp, davayı sona erdirmesi gerektiği belirtilmiştir. Böylece, Yargıtay, kamu düzeni ile ilgili hukuk davalarında çekişmeli yargının «davanın taraflarca hazırlaması prensibi-Verhandlungsmaxime-» ile «tasarruf prensibine (hakimin davaya resen bakamaması prensibi-Dispositionsmaxime-)¹¹⁰ istisna getiriyor demektir. Aynı kararın karşı oy yazısında ise, savcının asıl görevinin ceza uygulaması ile ilgili olmasının hukuk mahkemesinde kendisine HUMK kuralları dışında hareket etme yetkisini vermeyeceği belirtilmiştir. Aynı karşı oy yazısında, savcılarının HUMK kuralları dışında hareket etmesini öngören istisnai hükümler de olmadığına göre, savcılarını vatandaşlardan ayrı bir muameleye tâbi tutmanın Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olacağı belirtilmiştir¹¹¹. Yargıtayın (MK m. 71 gereğince savcılarının davalarda hazır bulunmalarının gerekmediği hakkındaki) son bir içtihadı birleştirme kararında bu yoldaki fikirler ve

¹¹⁰ Bilge : Age. sh. 260; 262; Kuru : Usul, Age. sh. 354, 356.

¹¹¹ 2 HD 26/3/1971, E. 1087, K. 2019 (İBD, 1971, sh. 522-524).

rilmekte, fakat bu fikirlerin hangisinin çoğunluk fikri olduğu belirtilmektedir¹¹².

Kanımızca, savcıların açtıkları davalarda kendi yararları değil, kamunun yararı söz konusu olduğuna göre, ayrıca savcının «iddianın değiştirilmesi ve değiştirilmesi yasağının» konuluş nedeni olan, davayı sürüncemede bırakmak gibi kötü bir gayesi olamayacağına göre, savcının bu yasağın dışında bırakılması ileri sürülebilir¹¹³. Alman Usul Kanunu da bazı hallerde, savcının yeni vakıalar ve deliller getirebileceğini kabul etmektedir (ZPO §. 607/3).

2. Savcı reddedilebilir mi? Çekinmez zorunda mıdır?

HUMK m. 28 - 29'da yargıcın davaya bakmaktan yasaklılığı (memnuiyeti) ve reddi düzenlenmektedir. Bu haller savcı bakımından varsa, savcı reddedilebilir mi? Çekinmez zorunda mıdır? Kanımızca, ceza yargılamasında olduğu gibi, hukuk yargılamasında da savcılarının reddi söz konusu olamaz. Çünkü, savcı sadece iddia eden taraftır. Yoksa yargıç gibi hüküm verme yetkisi yoktur. Aynı şekilde, savcı çekinmez zorunda değildir. Ancak, HUMK m. 28 - 29'daki hallerin varlığı halinde, savcının amiri durumunda olan başka bir savcı varsa (örneğin, savcı yardımcısı hakkında amiri durumunda olan savcıya) idari yoldan başvurulması düşünülebilir.

3. Savcılarının davada hazır bulunma yükümlülükleri var mıdır?

Savcılarının, bazı hallerde hukuk davası açma yükümlülüklerinin bulunması yanında, açtıkları davaları takip etme görevleri vardır¹¹⁴. Savcı açmak zorunda olduğu davadan vazgeçemez¹¹⁵. Savcılarının açtıkları davalarda (Nüfus Kanunu m. 11'deki gibi) mahkemenin esaslı unsuru (rüknü) niteliğinde olmaları bunu gerektirir¹¹⁶. Nüfus Kanunu m. 11'de (1587 sayılı yeni Nüfus Kanunu m. 46), savcılarının duruşmalarda hazır bulunmaları gereği açıkça belirtilmiştir¹¹⁷.

Yargıtay, MK m. 71 gereğince açılacak derneğin feshi davalarında savcının hazır bulunmasına gerek olmadığı görüşündedir¹¹⁸.

¹¹² İçt. Bir. Kar. 17/1/1972, E. 1971/3, K. 1972/2 (RG 16 Nisan 1972, sa : 14161).

¹¹³ Savcının yeni deliller getireceği hakkında : 2 HD 19/12 /1970 E. 289, K. 827 (Ankara Savcılığı Baş Yardımcılığından temin edilmiştir).

¹¹⁴ Cantez : Age sh. 309; Erkilet - Coşarcan : Age. sh. 341.

¹¹⁵ Önder : Age. sh. 14.

¹¹⁶ Bkz. yuk. dipnot : 68'deki eserlere

¹¹⁷ Bkz. 1587 sayılı yeni Nüfus Kanunu m. 46.

¹¹⁸ İçt. Bir. Kar. 17/1/1972, E. 1972/3, K. 1972/2 (RG 16/4/1972 sa : 14161).

İçtihadı birleştirme kararına göre, kural olarak hukuk mahkemesinde savcı bulunmaz; kanunlar, savcıların hazır bulunması gereken halleri saymışlardır. MK m. 71'de böyle bir açıklık yoktur denilmekte ve ikinci bir neden olarak da MK m. 71'deki «...talep...» kelimesinin bazı hukukçularca iddia edildiği gibi, İsviçre Medeni Kanunundaki gibi, dava olmadığı belirtilmektedir. Kanımızca, kamu düzenine ilişkin olmaları nedeniyle kamu yararının yeterince korunması için, savcılar girdikleri bütün medeni hukuk davalarında hazır bulunmalıdırlar. Bu yüzden bizce, Yargıtayın savcının davada hazır bulunması gerektiği yolundaki eski kararları yerindedir¹⁹. Her ne kadar, kamu düzenine ilişkin konularda, yargıçlar için re'sen araştırma prensibi var ise de, kanımızca bu durum, aktif durumda olan davacı savcının davada hazır bulunması ile elde edilecek yarar ile bir tutulamaz. Nitekim, bu makalenin baskıya verildiği tarihlerde çıkan 1630 sayılı Dernekler Kanununda, derneğin feshi davasında, savcının hazır bulunması gereği belirtilmiştir (1630. s. K. m. 43/II). Bizce bu hüküm yerindedir.

İncelediğimiz bu özellikler dışında savcılar, özel hukuk davacısı gibi, HUMK hükümlerine tâbidirler. Ancak, HUMK savcılar hakkında uygulanırken, onların hep kamu yararının koruyucusu olduğu unutulmamalıdır.

Savcılar, bir özel hukuk davacısı gibi davayı açacaklar, davayı takip edecekler ve verilen hükümleri temyiz edeceklerdir. Davanın her aşamasında da kamu yararını koruyacaklardır.

S O N U Ç

Savcıların hukuk mahkemelerindeki görevlerine ilişkin olan incelememizi, üç paragraf altında topladık. İlk paragrafta, genel olarak savcılık müessesesini inceledik. Bunu yaparken, önce hukukumuzdaki gelişimi ele aldık. Daha sonra, Alman, Fransız ve İsviçre Hukuklarında savcılarının genel mahkemelerdeki görevlerinin ne olduğu konusunu ele aldık. Buradan çıkardığımız sonuç, hukukumuzda olduğu gibi, yabancı hukuklarda da savcılarının asıl görev alanının ceza yargılaması olduğu ve bu nedenle savcılarının hukuk davalarındaki görevlerinin ayrı (istisnai) nitelikte bulunduğudur.

¹⁹ 2 HD 26/3/1971 E. 1807, K. 2019 (İBD 1971, sh. 522 - 524)

2 HD 19/12/1970 E. 289, K. 827 (Ankara Savcılığı Baş yardımcılığından temin edilmiştir).

Savcı, kamu düzenine ilişkin olduğu ölçüde genel mahkemelerde görevlidir.

İkinci paragrafta, savcılarının hukuk davalarındaki görevlerini ele aldık. Savcı, üç çeşit görev yapmaktadır: i- Savcı dava açar, ii- Savcı hukuk davalarına katılır (müdahale eder). iii- Başsavcının kanun yararına temyiz yetkisi vardır. Görevlerin ağırlığını davalar oluşturur. Çeşitli kanun hükümleriyle savcılara dava açma yükümü verilmiştir: Medeni Kanun (m. 71, 101, 103, 113, 245, 251, 294, 80?); Nüfus Kanunu (m. 11, 1587 sayılı yeni Nüfus Kanunu m. 46); 274 sayılı Sendikalar Kanunu (m. 30/5); Türk Vatandaşlığı Kanunu? (m. 4). Bu kanun hükümlerinin bazıları açıkça «savcı» deyimini kullanmıştır. Bazılarında ise, «savcı» deyimini kullanılmamıştır. Ancak, bu hükümlerde kullanılan deyimler (örneğin, ilgililer deyimini gibi), davalar kamu düzenine ilişkin oldukları için, geniş olarak yorumlanmakta ve savcılarının da bu deyimler içine girdiği belirtilmektedir.

Savcılarının dava açmasını gerektiren hükümleri, gösterdikleri özelliklere değinerek inceledik. Bu davalar, nitelikleri gereği, kamu düzenine ilişkindirler.

Bundan sonra, savcılarının «davaya müdahale» yoluyla katılmalarını inceledik. HUMK m. 58'deki çeviri yanlışlığına değindik: 58. madde, «bu fasıl hükümleri savcılar hakkındaki uygulanır» diyerek, HUMK m. 38 - 57 hükümlerinin hepsinin savcılar hakkında uygulanacağını belirtir gibi görünmektedir. Oysa, bu maddelerin hepsinin savcılar hakkında uygulanmasına imkân yoktur. Bu yüzden, 58. maddeyi Nöşatel Usul Kanunundaki aslı gibi, «yukarıdaki hükümler (4. Kısım) savcılar hakkında uygulanır» şeklinde düzeltmek gerekir. Bu şekilde, savcılarının davaya katılmaları hakkında sadece 53 - 57 hükümlerinin uygulanacağı açıkça hükme bağlanmış olur.

İkinci paragrafta, son olarak, Başsavcının kanun yararına temyiz yetkisini inceledik. Bu yetkinin, sadece tarafların temyiz etme hakkı olup da bu yola gitmemeleri halinde uygulanması temenni olunur.

Son paragrafta ise, savcılarının hukuk davalarındaki genel durumlarını ele aldık. Bu kısımda sadece, diğer açıklamalarımızda değinmediğimiz bazı usul meselelerine eğilmekle yetindik. Bunlar, savcılarının yargıçlar gibi reddedilip, reddedilemeyecekleri, savcılarının davalarda hazır bulunma yükümlerinin bulunup bulunmadığı ve savcılarının iddianın genişletilmemesi-değiştirilmemesi yasağına tâbi olup olmadıkları konularıdır.

İncelememizden görüldüğü gibi, savcıların hukuk davalarında ki görevleri hakkında çeşitli kanunlarda münferit hükümler vardır. Bu hükümlerden savcıların görevlerinin ne olduğunu açık bir şekilde çıkarabilmek zordur. Görevler ve görevlerin nitelikleri üzerinde çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalar, hem doktrin hem de Yargıtay kararları düzeyinde devam etmektedir.

Savcıların hukuk mahkemelerindeki görevlerinin açıklığa kavuşturulması ve bu şekilde tartışmalara son verilmesi gerekir. Savcıların hukuk mahkemelerindeki görevlerini tam olarak saptayan bir kanun değişikliğine ihtiyaç vardır. Bu değişiklik bağımsız bir kanun niteliğinde olabileceği gibi, Hukuk Yargılaması Usulü Kanununa hükümler konulması yoluyla da olabilir.

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	Ankara Barosu Dergisi
AD	Adalet Dergisi
Age	Adı geçen eser
Agm	Adı geçen makale
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz	Bakınız
C	Cilt
Çev	Çeviren
E	Esas
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İçt. Bir. Kar.	İçtihatı Birleştirme Kararı
İKİD	İlmi ve Kazaî İçtihatlar Dergisi
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
K	Karar
m	Madde
MK	Medeni Kanun
RG	Resmî Gazete
RKD	Resmî Kararlar Dergisi
Sa	Sayı
sh	Sayfa
TVK	Türk Vatandaşlığı Kanunu
vd	Ve devamı
yuk	Yukarıda
ZPO	Zivilprozessordnung (Alman Medeni Usul Kanunu)

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- AKINTÜRK, Turgut : Aile Hukuku Dersleri, Ankara, 1967
- AKIPEK, Jale G. : Türk Medeni Hukuku, C.I, Cüz II, Şahsın Hukuku, Ankara, 1961
- ANSAY, Sabri Şakir : Hukuk Yargılama Usulleri, Ankara, 1957
- ARIKAN, Baha : Müddeiumumilik Müessesesi (ABD 1955, sa : 1, 658-669)
- BAYKAL, Ali: Yaş Tashihi Davaları ve Yargıtay 6. HD'nin 2 kararı üzerine Bir İnceleme (AD 1968 sa: 11-12, sh. 660-671)
- BELGESAY, Mustafa Reşit : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi -I- Teoriler, 3. C. İsbat Teorisi, 3. Bası, İstanbul, 1950 (Kısaltma: Belgesay : Teori)
- BELGESAY, Mustafa Reşit : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 4. Bası, İstanbul, 1956
- BELGESAY, Mustafa Reşit : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu şerhi, C. I - II, İstanbul, 1939 (Kısaltma : Belgesay : Şerh)
- BERKİ, Şakir : Türk Medeni Kanununda Evlenmede Mutlak Butlan (AÜHFD, C. XIX, yıl : 1962, sa : 1-4, sh. 201-231, Ayrı Bası)
- BERKİ, Ali Himmet : Tatbikat Sahasında Nüfus Kanununun 11. Maddesi (AD 1938, sa : 2, sh. 144-152)
- BERKİ, Şakir : Hukuk Muhakemeleri Usulü, Ankara, 1967
- BİLGE, Necip : Medeni Yargılama Hukuku, 2. Bası, Ankara, 1967
- BURCHARDI - KLEMPAHN : Der Staatsanwalt und sein Arbeitsgebiet, 3. Bası, Münster, 1967
- CANTEZ, M. Tahrir : Tatbikatta C. savcılarının Görevleri (Amme Davasının açılması) ve İnfaz Hukuku, İstanbul, 1962
- DALAMANLI, Lütfi : Medeni Hukuk Davaları, Ankara, 1968
- DALAMANLI, Lütfi : Tatbikatta Hukuk Davaları (ilaveleri ile), Ankara, 1971 (Kısaltma : Dalamanlı 1971)
- EGGER : İsviçre Medeni Kanun Şerhi-Kişinin Hukuku-İkinci Kısım Tüzel Kişiler, m. 52-89 (Çev. Volf Çernis) Ankara, 1948
- ERKİLET, Recep - COŞARCAN, Sami : Tatbikatta İzahlı İnfaz Hukuku ve C. Müddeiumumileri ile Münferit Sulh Hakimlerinin Vazifeleri, Ankara, 1955

- FEYZİOĞLU, Feyzi Necmeddin : Aile Hukuku Dersleri, İstanbul, 1971
- GÖGER, Erdoğan : Türk Tâbiyet Hukuku, Ankara, 1972
- GRITSCHNEDER, Otto : Juristisches Lexikon, 2. neu arbeitete Auflage, München, 1969 -Staatsanwalt- maddesi
- GÜRDOĞAN, Burhan : Medenî Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı, Ankara, 1960
- GÜRSEL, Nurettin-ERTAŞ, Hami-MALATYALIOĞLU, Kutsal: Yargıtay 6. HD Kararları (Tahliye, Şufa, Vakıf, Su anlaşmazlıkları, Nişanı Bozma, Yaş, İsim, Kayıt Tashihi Davaları ve İlgili İçtihadı Birleştirme Kararları) Ankara, 1969
- İNAN, Ali Naim : Çocuk Hukuku, İstanbul, 1968
- KARAFAKİH, İsmail Hakkı : Hukuk Muhakemeleri Usulü (Esasları), Ankara, 1952
- KAYALI, Osman Fikret : İsim, Kayıt, Yaş Tashihi Davaları ve Cumhuriyet Savcılarının Hukuku Mahkemeleri ile İlişkileri, İstanbul, 1969
- KÖPRÜLÜ, Bülent : Medeni Hukuk, Genel Prensipler, Kişinin Hukuku, Aile Hukuku (1-3. Kitaplar), İstanbul, 1970-1971
- KURU, Baki : Hukuk Muhakemeleri Usulü, 2. Bası, Ankara, 1968 (Kısaltma : Kuru)
- KURU, Baki Nizasız Kaza, Ankara, 1961
- KURU, Baki : İş Mahkemeleri (İş uyuşmalıklarının Çözümlemesi) I. Hukuk Kongresine sunulan tebliğ Ankara, 1971
- LENT, Friedrich-JAUERİNG, Othmar : Zivilprozessrecht, 11. Auflage München und Berlin, 1963
- LÜTEM, İlhan : Hususi Hukuk Sahasında Savcılık Müessesesi (Fransada ve bizde) (AD 1951, yıl : 42, sa : 8, sh. 1224 -1253)
- ÖNDER, Mümtaz : Savcıların Teşkilat İçindeki Yerleri ve Görevleri, Ankara, 1967 -1968
- ÖZENLİ, Sosyal : Medeni Yasa Gereğince Nesebi Red Davası (AD 1966, sh. 400 -419)
- POSTACIOĞLU, İlhan : Medeni Usul Hukuku, 5. Baskı, İstanbul, 1970
- ÖZSUNAY, Ergun : Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1969
- REIFFERSSHEID, Adolf-BÖCKEL, Eberhard-BENSELER, Frank : Lexikon des Rechts 3-VIII/314 -Statsanwalt maddesi-
- SAYMEN, Ferit Hakkı-ELBİR, Halit Kemal : Türk Medeni Hukuku, C. III, Aile Hukuku, İstanbul, 1957
- SCHÖNKE - KUCHİNKE : Zivilprozessrecht, 9. Auflage, Karlsruhe, 1969
- SENDİKALAR ve Grev -Lokavt Hakları (Türk-İş Yayını No : 35); Ankara 1964

- SONEL, Hikmet : Türkiyede Savcılığın Kuruluşu (AD 1949, yıl : 40, sa : 2, sh. 177-198)
- TANDOĞAN, Haluk : Aile Hukuku Dersleri (Teksir), Ankara, 1971
- TANJU, Fahrettin : Cumhuriyet Savcısı ve Münferit Sulh Yargıcının Görevleri Ankara, 1952
- TEKİNAY, Selahattin Sulhi : Türk Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul, 1971
- TUNCA, Abdullah : Tatbikat Yönünden Cumhuriyet Savcısının Görev ve Yetkileri, Ankara, 1952
- TÜZÜN Saffet-ANIL, Mithat-GİRGİN, M. Kamuran : Mevzuatımızda Cumhuriyet Savcısının Görev ve Yetkileri, Ankara, 1946
- ULUOCAK, Nihal Erdener : Türk Vatandaşlık Hukuku, İstanbul, 1968
- ÜÇOK, Coşkun : Savcılıkların Avrupada Gelişmesi ve Türkiyede Kurulması (Ansay Armağanı, Ankara, 1964, sh. 35-48)
- ÜLGENALP, Nuri : Nüfus Kanununun Tatbikinden Doğan Bazı Meseleler, (AD 1944 sa : 9, sh. 725-736)
- ÜSTÜNDAĞ, Saim : Medeni Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Tahkim, 2. Bası, İstanbul, 1971
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet : Türk Medeni Hukuku, 3. Bası, İstanbul, 1963
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet : Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 5. Bası, İstanbul, 1965
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet - ATAAY, Aytekin : Türk Cemiyetler Hukuku, İstanbul, 1956
- YAZICI, Hilmi-ATASOY, Hasan : Şahıs; Aile ve Miras Hukuku ile İlgili Yargıtay Tatbikatı, 1952-1970, Kanun metni, Açıklama, Emsal İçtihatlar, Ankara, 1970.